

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KILIÇDAROĞLU / TÜRKİYE

(Başvuru no. 16558/18)

KARAR

10. Madde • İfade özgürlüğü • Meclis toplantılarında yaptığı iki siyasi konuşmada Başbakan'ın itibarını zedelediği gerekçesiyle ana muhalefet partisinin başkanına karşı açılan hukuk davası • Siyasi bir üsluba sahip ve çeşitli gündem konularına ilişkin kamu yararı tartışmalarının bir parçası olan açıklamalar • Açıklamaların yapıldıkları bağlam ve şekil içinde değerlendirilmemesi • Yüksek miktarda tazminata hükmedilmesi • Yerel mahkemelerin Mahkeme içtihadında bulunan ilgili kriterleri gereğince dikkate almaması

STRAZBURG

27 Ekim 2020

Kesinleşme Tarihi

19 Nisan 2021

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

Kılıçdaroğlu / Türkiye davasında,

Başkan

Jon Fridrik Kjølbro,

Hakimler

Marko Bošnjak,

Valeriu Grițco,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli,

Saadet Yüksel,

Peeter Roosma,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm);

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca Türk vatandaşı Kemal Kılıçdaroğlu'nun ("başvuran") 28 Mart 2018 tarihinde yapmış olduğu başvuruyu (no. 16558/18); başvurunun Türk Hükümeti'ne bildirilmesine ilişkin 18 Haziran 2018 tarihli kararı; ve tarafların ibrazlarını dikkate alarak, 29 Eylül 2020 tarihinde gerçekleştirdiği kapalı müzakereler neticesinde, anılan tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

Dava, Başbakan tarafından ana muhalefet partisi genel başkanına karşı açtığı iki hakaret davasına ilişkindir.

OLAY

1. Başvuran, 1948 doğumlu olup, Ankara’da ikamet etmektedir ve Avukat C. Çelik tarafından temsil edilmiştir. Başvuran, ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi’nin (“CHP”) genel başkanıdır.

2. Hükümet, kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

I. DAVA KONUSU OLAYLAR

3. Dava, olay tarihinde Başbakan ve iktidar partisi Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (“AKP”) genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın başvurana karşı mecliste partisinin grup toplantıları sırasında 31 Ocak 2012 ve 7 Şubat 2012 tarihli konuşmalarında kullandığı ifadeler nedeniyle açtığı iki tazminat davasına ilişkindir. Düzenli olarak yapılan söz konusu toplantılarda, başvuran çeşitli güncel konulara değinmiştir. Toplantılar genel olarak CHP milletvekillerine yönelik yapılmıştır; ancak, söz konusu partinin çok sayıdaki üyesine ve katılmak isteyen herkese açık olarak gerçekleştirilmiştir.

A. Başvuranın 31 Ocak 2012 tarihli konuşması

4. CHP’nin genel başkanı olarak, başvuran 31 Ocak 2012 tarihinde yaptığı konuşmada, hidroelektrik santralleri yapılması planlarına karşı yapılan protestolara ilişkin bilgi verdikten sonra, protestocular aleyhinde alınan mahkeme kararlarını eleştirmiştir. Söz konusu konuşma aşağıdaki şekilde devam etmiştir:

“... Tortum 'da HES'e [hidroelektrik santralleri] karşı çıkan, toprağını, ekmeğini ve Türkiye'yi savunan 86 yaşındaki Nafiye anayı karakola götüreceksiniz, sabaha kadar tutacaksınız, darbedeceksiniz, yerlerde sürükleyeceksiniz. Bunun adına da ileri demokrasi denecek. ...

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

Bunlar yapılıyor ama o kadar garip olaylarla karşılaşıyoruz ki düşünün... Biliyorsunuz mahkemeler hakkında konuşmak çok tehlikeli, Tayyip Bey'in mahkemeleri önemli mahkemeler çünkü... O mahkeme ne yaptı? L.Y.'nin [hidroelektrik santralinin yapımına karşı olduğu iddia edilen bir protestocu] komşuları ve akrabalarıyla görüşmesini yasakladı. Evet, mahkeme kararı bu. 21'inci yüzyılın Türkiye'sinde bir demokrasi ayıbına imza atıyor mahkeme. ...

Post modern bir dikta yönetimiyle karşı karşıyayız. Post modern dikta yönetiminin de böyle mahkemeleri olur, başında da bir diktatör olur, post modern diktatör olur. Bunların özel mahkemeleri vardır ... Şu anda Türkiye'de su talebi nedeniyle HES'e karşı çıktığı için yargılanan insan sayısı 1,026 kişi. 1,026 kişi hangi demokraside "Ben su istiyorum" diye mahkemelere gidiyor? ...

Bu mahkemeler, öyle adalet dağıtan mahkemeler değildir. Bu mahkemeler iktidarın sopası görevini üstlenen mahkemelerdir. ... Vicdanı olan, dünya görüşü ne olursa olsun, vicdanına göre karar veren, hukukun üstünlüğüne inanan, o doğrultuda çaba harcayan bütün yargıçlara sonsuz saygım var. Onlar bu ülkenin güvencesidir, onlar demokrasinin güvencesidir ama onlara bir sözüm var. Korkmayacaksınız...

Değerli arkadaşlarım, onun için diyoruz ki çağdaş demokrasilerde özel yetkili mahkemeler olmaz. Dikta rejimlerinde olur ... Bu ülkede post modern bir dikta yönetimi var, artık herkesin bunu bilmesi lazım. Bizim görevimiz de dikta yönetimine karşı mücadele etmektedir; halkın yanında olmak, halkın taleplerini seslendirmektir.

Değerli arkadaşlarım, buradan bize bir şey olmaz diyenlere sesleniyorum ... Sana sesleniyorum kardeşim: Bana bir şey olmaz demen için suç işlemene gerek yok, zaten senin suçlu olup olmadığına bakılmaz, iktidar kafaya koyduysa gece yarısı gelir evin basılır, seni alırlar içeriye derdini anlatıncaya kadar zaten altı ay geçer...

... Ahlakın ve insanlığın iflas ettiği bir duruma bakalım, Deniz Feneri davasına bakalım ... Düşünün değerli arkadaşlarım, koskoca bir Türkiye Cumhuriyeti koskoca bir devlet, bir Bakanlar Kurulu bütün görevini bırakmış savcılarla uğraşıyor. Nedir biliyor musunuz? Savcılar hırsızın peşinde, Bakanlar Kurulu da savcıların peşinde. Şimdi bakın, [Deniz Feneri Derneğinin yöneticileri] Almanya'da yargılandılar. Adamlar karar verdiler. ... hakim dedi ki "Bunlar piyon asıl failler Türkiye'de. " Şimdi geldiğimiz noktada gördük, asıl failler savcılar. Size ne kardeşim dava açarsınız? Bakın, burada hiçbir şey yoktur diye karar verseydiniz ... terfi ederdingiz, ... Onun için çürüten bir adaletle, adalet anlayışıyla karşı karşıyayız. ... tuttular savcılar hakkında 11 yıla kadar hapis cezasıyla dava açtılar. Bu ne demektir biliyor musunuz

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

değerli arkadaşlarım! Hukuk camiasına açıkça gözdağı vermek demektir. ... Bu dava aynı zamanda Sayın Başbakanın yakın arkadaşlarının hırsızlık, yolsuzluk yapma haklarını tescil eden bir davadır, yani artık yapabilirsiniz demektir.

Değerli arkadaşlar, asrın, yani yüzyılın yolsuzluğu yüzyılın hukuk skandalına dönüştü. Buradan bütün hırsızlara ve bütün yolsuzluk yapanlara sesleniyorum: Ey hırsızlar, ey yolsuzluk yapanlar, eğer başına bir şey gelmesini istemiyorsanız hırsızlık ve yolsuzluk yapmadan önce Sayın Başbakanla temasa geçin, irtibat kurun, kimse size dokunamaz.

Olabilir, Sayın Başbakanın iş yükü fazladır, ulaşamayabilirsiniz size ikinci adres veriyorum, köstebek bir bakan var, ona ulaşın, yine başınıza bir şey gelmez, rahat edersiniz siz. Artık ne savcı, ne polis ne hakim size dokunamaz, siz dokunulmaz olursunuz; dilediğiniz gibi yolsuzluk yaparsınız, dilediğiniz gibi hırsızlık yaparsınız.

...

Değerli arkadaşlarım, Sayın Başbakanın biliyorsunuz klasik bir takıntısı vardır, CHP takıntısı var. Geçen gün yine Grupta bir konuşma yapmış. Diyor ki "İşte, en son katsayı düzenlemesini bir kez daha Danıştay'a götürdüler. Siz bu imam hatiplerden neden rahatsız oluyorsunuz? Dindar bir nesil gelmesin diyorsunuz." Bunu söylüyor Başbakan.

Değerli arkadaşlarım,

Bir: Danıştay'a Cumhuriyet Halk Partisinin değil de 2 kişinin bireysel başvuru yaptığını bilmeyecek kadar cahil olamaz Sayın Başbakan çünkü hu kadar cehalet bir başbakana fazla gelir.

İki: Göz göre göre 'Cumhuriyet Halk Partisi başvuru' diyor, yani yalan söylüyor. Bir Başbakana yalan söylemek yakışır mı? Yalan söylemek yakışır mı sana Başbakan? O koltukta oturuyorsun sen, yalan söylüyorsun sen açıkça. Yalan söylemek, iftira atmak, bir Cumhuriyet Halk Partili olarak benim onuruma dokunuyor. Sen Başbakansın, danışmanların var, Cumhuriyet Halk Partisi kurumsal olarak böyle bir başvurmadı sen bilmiyor musun bunu? Biliyor, biliyor ama iftira atıyor. Yalan söylüyor. Yalan söylemek ancak sana yakışır zaten. Kardeşliğin, sevginin ve birliğin dinini, fitne çıkararak, nefret üreterek, bölücülük yaparak kullanmak ancak sana yakışır. Bakın, insanları 'dindar ve dindar olmayanlar' diye ayırıyor. Şimdi Başbakana bir soru soruyorum: Sayın Başbakan diyorsun ki 'Siz dindar olmayan bir nesil gelmesin istiyorsunuz.' Peki, Sayın Başbakan, bu nesilden önceki nesil dinsiz miydi?

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

Bir insanı dindardır, dindar değildir diye ölçüyü sana kim verdi? Bu yetkiyi sana kim verdi? O terazi senin elinde duruyor mu, durmuyor mu? Sen nasıl insanlara bakıp da sen dindarsın, sen dindar değilsin diye ayırabilirsin? ... Allah'tan korkmuyor musun sen? Bu ülkede bölücülük yapıyorsun.

... Bir toplumun fay hatları vardır, o fay hatlarının tetiklenmemesi lazımdır. Fay hatlarını tetiklerseniz toplumda deprem yaratırsınız, ayrışım yaratırsınız. Bunun adı bölücülüktür, ülkeye ihanettir. Bakın, nerede bir mezhep fayı var hemen Başbakan orada, nerede bir ırk fayı var, Başbakan orada, nerede bir tarihi fay var Başbakan orada. İnsaf ya, bu memleketi niye bölüyorsunuz arkadaşlar? ... Bir siyasetçinin görevi siyasi rant elde etmek değildir, din üzerinden oy toplanmaz, din üzerinden oy topluyorsan o oyların tamamı haramdır.

... Şimdi kalkmışsın İslam dünyasında mezhep çatışması, ırk çatışması getiren siyasi planın Türkiye'de taşeronluğunu yapıyorsun. Ayıptır sana. Yazıktır bu millet ...

Değerli arkadaşlarım, işte bunların dindarlığı bu kadardır. Hiç ahlaksızlıkla dindarlık bir arada olur mu arkadaşlar? "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim" diyen Yüce Peygamber ahlakı yüceltmıştır. Bir insan hem ahlaksız hem dindar olacak, olmaz. Haram ile helal farkı gözetmeyen insandan dindar olmaz. Kul hakkı gözetmeyen insandan dindar olmaz, yetim hakkı yiyen İnsandan dindar olmaz, kamu malına, devletin malına el uzatan adamdan hiç dindar olmaz...

Irak 'ta bir buçuk milyon Müslüman öldürüldü, senin gıkın bile çıkmadı, dilsizleştin sen. "Haksızlık karşısında duran şeytandır, dilsiz şeytandır." İlkesi bizim Peygamberimize aittir. Haksızlık karşısında senin dilin sustu. (Alkışlar) Kaddafi linç edilirken sesin çıkmadı, alkış yaptın burada. ... Kusura bakma Sayın Başbakan sen dindar falan değilsin. Sen din tüccarısın. Dindar insanların inançlarını sömüren bir insansın...

Değerli arkadaşlarım, karşımıza ipin ucunu kaçırmış bir Başbakan var. ... Halkın canını yakan sorunlarla hiç kimse ilgilenmiyor ama Başbakan din tüccarlığıyla işi götürmeye çalışıyor ...”

5. Olay tarihinde Başbakan olan Sayın Recep Tayyip Erdoğan (“davacı”), 1 Mart 2012 tarihinde hakkında yapılan suçlamalar nedeniyle şahsi ve mesleki şeref ve itibarının zedelendiğini belirterek 10.000 Türk Lirası (TL) tazminat talebiyle başvuran aleyhinde Ankara 1. Asliye Hukuk

Mahkemesi nezdinde dava açmıştır. Davacıya göre, başvuran konuşmasında onu hırsızlıkla ve hırsızlık ve yolsuzluk yapanları korumakla suçlamış ve davacıyı “cahil”, “yalancı”, “iftiracı”, “fitneci” olarak tanımlayarak ve “bölücülük yapmak”, “din tüccarlığı yapmak”, “din üzerinden oy toplamak”, “dindar değil ahlaksız olmak”, “haram ile helal arasındaki farkı bilmemek”, “kul hakkı ve yetim hakkı yemek” ve “kamu malına el uzatmakla” itham ederek kendisine karşı hakaretlerde bulunmuştur. Davacıya göre, başvuranın sözleri kendisinin şahsi haklarına saldırı niteliğinde ve eleştiri sınırını aştığını belirtmiştir.

6. Buna karşın başvuran, Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesine sunduğu savunmasında, ilk olarak, bahse konu ifadelerin bir bütün olarak ve bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Başvuran, davacının kendisini eleştirirken saldırgan bir üslup kullandığını iddia etmiştir. Başvuran ayrıca bahse konu konuşmada o tarihlerde kamuoyunun gündeminde olan ve Deniz Feneri soruşturması olarak bilinen soruşturmanın yürütülme biçimine duyduğu tepkiyi dile getirdiğini ileri sürmüştür: Başvurana göre, soruşturmada görevli savcılar işten el çektirilmiş ve ceza ve disiplin soruşturmalarına tabi tutulmuşlardır. Diğer eleştirilerine ilişkin olarak, başvuran, davacının seçim kampanyaları ve 2010 yılında yapılan referandum sırasında toplumdaki belirli etnik kökene ve inanca mensup insanlara ilişkin olarak kullandığı ifadelere cevap olarak eleştiride bulunduğunu belirtmiştir. Son olarak, “yalancı” ifadesine ilişkin olarak, başvuran Danıştay’a taşınan bir dava hakkında davacının verdiği yanlış bilgiye atıfta bulunduğunu belirtmiştir. Başvuran, savunmasında olayın açıklaması ve değer yargıları arasındaki ayrıma ilişkin olarak *Tuşalp/Türkiye* kararından (no. 32131/08 ve 41617/08, 21 Şubat 2012) bazı bölümlere atıfta bulunmuştur.

7. Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, 23 Ekim 2012 tarihli kararında, davacının şikayetlerini kısmen kabul ederek, davacının itibarının zedelendiğine ve buna göre başvuranın Türk Medeni Kanunu’nun 24 ve 25

maddeleri uyarınca manevi tazminat olarak 5,000 TL ödemesine hükmetmiştir.

Mahkemenin gerekçesinde belirttiği hususlar aşağıdaki gibidir:

“... Davalı, meclis grubu bulunan bir siyasal partinin genel başkanı, davacı iktidar partisinin genel başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Başbakanıdır.

Muhalefet partisi konumunda bulunan siyasal bir partinin genel başkanı olan davalı tarafından meclis çatısı altında bizzat duyurulan metinde yer alan açıklamalarda kullanılan; “... Ey hırsızlar, ey yolsuzluk yapanlar, eğer başına bir şey gelmesini istemiyorsanız hırsızlık ve yolsuzluk yapmadan önce Sayın Başbakanla temasa geçin, irtibat kurun, kimse size dokunamaz., ... yalan söylüyor.... Yalan söylemek ancak sana yakışır zaten. Kardeşliğin, sevginin ve birliğin dinini, fitne çıkararak, nefret üreterek, bölücülük yaparak kullanmak ancak sana yakışır.... Sayın Başbakan sen dindar falan değilsin. Sen din tüccarısın. Dindar insanların inançlarını sömüren bir insansın..", gibi. sözler gözetildiğinde, öz ile biçim dengesinin bozulduğu, eleştiri sınırının aşıldığı, bu sözlerin davacının siyasi iktidarına ilişkin yorum ve değerlendirmeler dile getirilirken gerekli olduğunun söylenemeyeceği, eleştirilerin uygun üslup ve cümleler ile daha etkili bir biçimde yapılması mümkün iken, bunun yapılmadığı ve böylece söylenen bu sözlerin, hukuka aykırı olup davacının kişilik haklarına saldırı oluşturduğu...”.

8. Başvuran, 7 Ocak 2013 tarihinde söz konusu karar hakkında temyiz başvurusunda bulunmuştur.

9. Yargıtay, 11 Aralık 2013 tarihinde, usul ve kanuna uygun olduğu gerekçesiyle 23 Ekim 2012 tarihli kararı oybirliğiyle onamıştır.

B. Başvuranın 7 Şubat 2012 tarihli konuşması

10. Başvuran, 7 Şubat 2012 tarihinde, mecliste partisinin meclis grubu toplantısı sırasında bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşmanın ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“... Değerli arkadaşlarım, 2012’de bazı olaylar yaşadık, ciddi olaylar yaşadık. Ben S.E.’den söz etmek istiyorum. S.E. yüreği yanmış bir anne, bir yoksul Anadolu kadını. Uludere’de öldürülen 34 çocuğumuzdan birisinin annesi...

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

Değerli arkadaşlarım, o bölgeye [Uludere] olayın hemen ertesinde gittim. Sadece ben değil, arkadaşlarımızla beraber gittik Ama Başbakan hâlâ oraya gitmiş değil, hâlâ gitmedi oraya, ayağını atmadı oraya, bakanlarını gönderdi, askerlerin gözetiminde bir çadır tiyatrosu kurdular. Bir adamı çağırdılar, sanki orası bir taziye çadırıymış gibi orada rol yaptılar. İnsan biraz utanır. İnsanda biraz ahlak olur, erdem olur biraz insanda. Türkiye’yi aldatıyorsunuz siz, milleti aldatıyorsunuz; taziye çadırı var, o çadıra gidemiyorlar. ... Normalde Başbakanın teşekkür etmesi lazım bana. Ben gidemedim. Ana Muhalefet Partisi Başkanı olarak sen gittin, seni kutluyorum, Türkiye’nin birliği, dirliği için gittin, bayrağı için gittin, seni yürekten kutluyorum demesi lazımdı. Dedi mi? Hayır. Ağzına ne geldiyse, küfür dahil, bölücülük dahil her şeyi söyledi. Niye söyledi bunu? Çünkü kendisine yakışan bu, kendisine yakışan bu olmasa bunu söyler mi? İftira atıyorsun, yalan söylüyorsun, ondan sonra kalkıyorsun bizi suçluyorsun.

Değerli arkadaşlarım, ben her yerde her zaman söylerim. İftira atmak doğru bir olay değildir. İftira atmak insana yakışmaz ama onlar iftira atarak ve iftiradan beslenerek bizim üzerimize geldiler. ... Genelkurmay Başkanlığı açıklama yaptı “İstihbaratı dışarıdan aldık başka bir yerden aldık.” dedi. Dünyanın en basit sorusunu sorduk: İstihbaratı kimden aldınız? ... Amerika’dan mı İsrail’den mi aldın? ... Söylemiyor. ... Neden korkuyorsun? Çünkü sen yabancı istihbarat örgütlerinin oyuncağı oldun, bu ortaya çıkmasın diye korkuyorsun sen. ...

... geçen gün gazetelerde ilginç bir haber vardı “Üçüncü Boğaz Köprüsü yapılacak. Açmışlar haritayı Sayın Recep Tayyip Erdoğan “Köprü buradan geçecek” demiş, mesele bitti. Hangi çağda yaşıyoruz? Niye bu inşaat fakültelerini kurduk? Niye bu mimarlar, mühendisler var? Kapatın onları, nasıl olsa bir kişi biliyor. Böyle bir anlayış, demokrasi kültüründen, bilimden, ahlaktan bu kadar uzak bir Başbakanı ilk kez görüyorum ben ...

Değerli arkadaşlar, daha önce de söyledim, Recep Tayyip Erdoğan’ı dindar olarak görmek bütün dindarlara yapılmış en büyük hakarettir. Yine söylüyorum, Recep Tayyip Erdoğan dindar görünümlü bir din tüccarıdır, ... bunların dindarlığı farklı bir dindarlık, yani AKP’lileri kastediyorum, yalnız hepsini değil, Recep Tayyip Erdoğan ve onun yol arkadaşlarını. Hepiniz biliyorsunuz. Deniz Feneri davasını hepimiz biliyoruz. Yolsuzlukları biliyoruz. Ne adına yaptılar bunu? Dindarlık adına yaptılar. O insanların en temiz duygularını sömürdüler ... Bunun adı vicdansızlıktır. Bunlarda vicdan yok, bunlarda ahlak da yok. Deniz Fenerinde bağış, kurban paraları hangi

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

yöntemle toplandıysa, din tüccarlığı, Recep Tayyip Erdoğan da şimdi oyları din tüccarlığıyla toplamak istiyor, ikisi de aynı, yolu yöntemi aynı bunların değerli arkadaşlarım. ...

Ahlaktan bu kadar uzak bir Başbakanı ilk kez görüyorum, densizliğe bakar mısınız, ahlaksızlığa bakar mısınız? Sende ahlak kalitesi, kırıntısı var mı, yok mu çık onu söyle bakalım.

... Bunlar post modern diktatörlerdir. Kendinize iki soru sorun. Sorulardan biri şu olsun: Ben, Recep Tayyip Erdoğan hakkında olumsuz bir şey yazarsam başıma bir şey gelir mi? İki, benim telefonlarım dinleniyor mu? Eğer bunlara hemen hayır diyorsanız sorun yok, hayır diyemiyorsanız bilin ki bu ülkede sağlıklı bir demokrasi yok. ... Başbakan şunu söylüyor: “Kılıçdaroğlu artık mercek altındasın, adım adım aldığın nefes bile ülkede takip ediliyor.” Pervasızlığa bakar mısınız, densizliğe bakar mısınız, ahlaksızlığa bakar mısınız? Ana Muhalefet Partisi Liderini izleyeceksin adım adım, takip ettireceksin, dinleyeceksin, bir de utanmadan çıkıp bunu millet ilan edeceksin, arkadan da diyeceksin ki “bu ülkede demokrasi var.” Neden diyorum diktatör var? Diktatör yönetimi var, işte bunun için söylüyorum. Kendileri itiraf ettiler. Amaçları ne? Türkiye’ye korku salmak. Buradan söylüyorum: Recep Tayyip Erdoğan benim senden korkum yok, ama sana bir sorum var: Sende ahlak kalitesi kırıntısı var mı, yok mu çık onu söyle bakalım...”

11. Davacı, 1 Mart 2012 tarihinde, Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi önünde aleyhinde yapılan suçlamalar nedeniyle şahsi ve mesleki şeref ve itibarının zedelendiğini belirterek 10,000 TL tazminat talebiyle başvurana karşı ikinci bir hukuk davası açmıştır. Davacıya göre, başvuran, kendisini “ahlaksızlık, utanmazlık ve erdemsizlikle; iftiracı, yalancı, yabancı istihbarat örgütlerinin oyuncağı olmak, Amerika ve İsrail’in oyuncağı olmak, ahlaktan uzak olmak, haysiyetsiz olmak, bölücülük yapmak ve dindar görünümlü bir din tüccarı olmakla” itham etmiştir. Davacı, başvuranın sözlerinin kendisinin şahsi haklarına saldırı niteliğinde olduğunu ve eleştirisi sınırını aştığını belirtmiştir.

12. Başvuran, Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesine sunduğu savunmasında, Türk Hava Kuvvetlerinin gerçekleştirdiği bombalamanın ardından 34 kişinin hayatını kaybettiği vahim olay nedeniyle duyduğu

üzüntüyü dile getirdiğini ve başvurana göre kamuoyunu yeterince aydınlatmayan Başbakan'ın davranışını eleştirdiğini belirtmiştir. Başvuran, ayrıca, çocuklar dahil olmak üzere otuz dört kişinin hayatını kaybettiğini vurgulayarak bu vahim olay nedeniyle Başbakan'ın suçlanmasının doğal olduğunu belirtmiştir. Başvuran, diğer ifadelerinin bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini eklemiştir. Bu nedenle, ilk olarak, başvuran, “ahlaksız” kelimesine ilişkin olarak, bir kişinin diğerine “Sen kural tanımıyorsun, yani ahlaksızsın” demesinin hakaret olarak nitelendirilemeyeceğini ve bunun temel olarak siyasi ahlakla ilgili olduğunu ileri sürmüştür. “Din tüccarı” terimine ilişkin olarak, başvuran, davacının dini kavramları siyasi amaçlarla devamlı kullandığını belirtmiştir. Başvuran, “Başbakan dindar görünümlü bir din tüccarıdır” cümlesini Hükümetin Irak politikasını eleştirmek maksatlı sarf ettiğini, bu cümlenin hakaret niteliğinde olmadığını eklemiştir. Başvuran, davacıya atfettiği densizlik ve ahlaksızlık kelimelerini ana muhalefet partisi liderinin adım adım izlenmesinin bir ahlaksızlık olduğunu göstermek için söylediğini belirtmiştir. Başvuran, ayrıca, Başbakanın birçok kez “dindar bir gençliğin” yetişmesini istediğini söylediğini ve “tek Devlet, tek dil, tek din” ifadesini kullandığını belirtmiştir. Konuşmasında kullandığı terimleri tanımladıktan sonra, başvuran söz konusu ifadelerin bağlam içinde ele alınmaları ve oldukça provokatör bir siyasetçinin kelimelerine cevap olarak anlaşılmaları gerektiğini ileri sürmüştür.

13. Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, 23 Ekim 2012 tarihli kararında, davacının şikayetlerini kısmen kabul ederek, davacının itibarının zedelendiğini ve buna göre başvuranın Türk Medeni Kanunu'nun 24 ve 25 maddeleri uyarınca manevi tazminat olarak 5,000 TL ödemesine hükmetmiştir.

Mahkemenin gerekçesinde belirttiği hususlar aşağıdaki gibidir:

“... Davalı, meclis grubu bulunan bir siyasal partinin genel başkanı, davacı iktidar partisinin genel başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanıdır.

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

Muhalefet partisi konumunda bulunan siyasal bir partinin genel başkanı olan davalı tarafından meclis çatısı altında bizzat duyurulan metinde yer alan açıklamalarda kullanılan; "... Recep Tayyip Erdoğan dindar görünümlü bir din tüccarıdır.., ahlaktan bu kadar uzak bir Başbakanı ilk kez görüyorum ...,densizliğe bakar mısınız, ahlaksızlığa bakar mısınız.., Sende ahlak kalitesi kırıntısı var mı, yok mu çık onu söyle bakalım..," gibi sözler gözetildiğinde, öz ile biçim dengesinin bozulduğu, eleştiri sinirinin aşıldığı, söylenen diğer sözler siyasi eleştiri kapsamında değerlendirilebilirse de, belirtilen sözlerin davacının siyasi iktidarına ilişkin yorum ve değerlendirmeler dile getirilirken gerekli olduğunun söylenemeyeceği, eleştirilerin uygun üslup ve cümleler ile daha etkili bir biçimde yapılması mümkün iken, bunun yapılmadığı ve böylece söylenen bu sözlerin hukuka aykırı olup davacının kişilik haklarına saldırı oluşturduğu..."

14. Başvuran, 7 Ocak 2013 tarihinde söz konusu karara karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur.

15. Yargıtay, 11 Aralık 2013 tarihinde, usule ve kanuna uygun olduğu gerekçesiyle 23 Ekim 2012 tarihli kararı oyçokluğuyla onamıştır. Çoğunlukla aynı fikirde olmayan bir hakim, Mahkeme'nin içtihatlarına atıfta bulunduğu karşı oy yazısında, siyasi kişiler söz konusu olduğunda eleştiri sınırlarının daha geniş olduğuna işaret ederek gerçeklerin ortaya konuluşu ve değer yargıları arasında ayırım yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

C. Başvuranın Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı bireysel başvuru süreci

16. Başvuran, 6 Şubat 2014 tarihinde, özellikle ifade özgürlüğünün ihlal edildiğinden şikâyet ederek Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuran, ilk derece mahkemesinin ilgili konuşmaları bütüncül bir yaklaşımla ele almamasına ve yalnızca birkaç seçili kelimeye dayanarak karar vermesine itiraz ederek, mahkemenin sunduğu gerekçeleri eleştirmiştir.

17. Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 25 Ekim 2017 tarihinde, başvuranın ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine oybirliğiyle karar vermiştir. Bu kararı verirken mahkemenin dayandığı gerekçeler aşağıdaki gibidir:

“59. Eldeki başvurunun çözümlenmesinde göz önünde tutulması gereken ilk husus hem başvuru hem de davacının toplumsal konumlarıdır. Bir yanda olayların meydana geldiği dönemde ve ana muhalefet görevinde bulunan Türkiye'nin en eski partisinin halen lideri olan başvuru Kemal Kılıçdaroğlu, diğer yanda ise o dönemde başbakan ve günümüzde cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan bulunmaktadır. Her iki isim de politik arenada oldukça aktif bir konuma sahiptir ve siyaseten çekişmeli ve uzun bir geçmişe sahiptirler.

60. Seçmenlerini temsil eden, onların taleplerini, endişelerini ve düşüncelerini politik alana aktaran ve çıkarlarını savunan, seçilmiş kimseler için ifade özgürlüğünün özellikle değerli olduğu açıktır. Bu sebeple müdahale eğer bir siyasetçinin ve özellikle ana muhalefet partisinden genel başkanının ifade özgürlüğüne yönelik ise başvuruların çok daha sıkı bir denetimden geçirilmesi gerekmektedir.

61. İlk olarak mevcut başvuru konusu olaylar halka mal olmuş kişiler olarak hareket eden siyaset adamları arasında geçtiği için kabul edilebilir eleştiri sınırlan, sıradan bir kimse ile karşılaştırıldığında daha geniştir. Bu tür eleştirilerin siyaset adamları için oyunun kurallarının bir parçası olduğu akılda tutulmalıdır. Bu sebeplerle eldeki başvuruya konu olayın tarafları olan siyasetçilerin sıradan insanlara göre daha fazla hoşgörü göstermeleri gerekir.

62. Göz önüne alınması gereken ikinci husus ise davaya ait olayların tamamının kişilerin hayatlarının diğer bireylere kapalı ve mahrem alanında değil siyasi alanda yer almasıdır. Başvurucu, başvuruya konu iki ayrı konuşmasında kapsamlı bir şekilde Türkiye'de ve dünyadaki gelişmeleri değerlendirmiş; Hükümeti ve Başbakan'ı eleştirmiştir. Konuşmalarda ele alınan konuların politik meseleler olduğu ve konuşmalarının çerçevesinin baskın bir şekilde politik alanda kaldığı açıktır. Bu çerçevede bir siyasetçi olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın söz ve davranışlarının siyasi rakiplerinden olan başvurunun sıkı ve yakın denetimi altında olması tabiidir.

63. Bununla beraber başvurunun Başbakan'la girdiği polemik sırasında kullandığı kimi sözlerin kişisel saldırı içerdiği kabul edilmelidir. Başvurunun 31/1/2012 tarihli konuşması ile ilgili olarak ilk derece mahkemesinin cezalandırmaya esas kabul ettiği

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

sözlerden bir kısmının Başbakan'ın hırsızları koruduğu iddiasının, bir kısmı Başbakan'ın bazı iddiaları bilerek çarpıttığı iddiasının sert bir biçimde ifadesi olarak kabul edilse bile soyut bir şekilde Başbakan'ın "fitne çıkart[tığı]", "nefret üret[tığı]", "bölücülük yap[tığı]" biçimindeki kelimeler ile "Sen dindar falan değilsin." , "Sen din tüccarısın.", "Dindar insanların inançlarını sömüren bir insansın." biçimindeki hitapların siyasi bir eleştiri olmaktan çok bir hakaret zinciri olduğu kabul edilmelidir.

64. Başvurucu 7/2/2012 tarihli konuşmasında ilk derece mahkemesinin cezalandırmaya temel aldığı sözlerden bir kısmını ve özellikle "din tüccarı" ifadesini Başbakan'ın kendisinin dini mezhebi hakkındaki sözlerine tepki olarak söylediğini iddia etmiştir. Başvurucu, bu iddiasını soyut olarak ifade etmiş ve temellendirmemiştir. Başvurucu, davacıya yönelik olarak söylediği "ahlaktan uzak", "densiz", "ahlaksız", "Sende ahlak kalitesi, kııntısı var mı, yok mu?" şeklindeki sözleri ise partisinin 1/2/2012 tarihli TBMM grup toplantısında Başbakan'ın, "Sayın Kılıçdaroğlu artık mercek altındasın. Adım adım aldığın nefes bile benim milletim tarafından takip ediliyor." şeklindeki sözlerine tepki olarak söylediğini beyan etmiştir. Başbakan'ın anılan sözlerini başvurunun "devlet olanakları ile kendisinin her hareketinin Başbakan tarafından takip ettirildiği" şeklinde yorumlaması aşın bir yorum olarak değerlendirilmiştir.

65. Başvurucu, derece mahkemeleri önünde davacının kendisine karşı kullandığı bazı sözlerle gönderme yapmıştır. Siyaset adamlarının birbirlerine karşı kullandıkları bu sözler açıkça polemik çıkarmaya, şiddetli tepkiler yaratmaya ve taraftarlarını konsolide etmeye yönelik siyaset üsluplarının bir parçası olarak kabul edilebilir. Ayrıca başvurunun kullandığı dil, ona nasıl cevap verileceğini bilen bir siyasetçiye yöneltilmiştir. Üstelik o dönemde başbakan olan davacının kendisine yöneltilen sözlerle karşı cevap verme konusunda oldukça geniş imkanları da vardır. Yine de bunlar, derece mahkemelerinin başvurunun çok sayıda kişinin ve televizyon kamerasının önündeki sözlerinin saldırgan veya kaba bir dil kullanıp kullanmadığını irdelemelerini engellemez.

66. Başvurucu, milletvekili olması nedeniyle TBMM çatısı altındaki sözlerinden dolayı hiçbir sorumlğunun bulunmadığını ileri sürmüştür. Yasama sorumsuzluğu Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, yasama sorumsuzluğunun amacının TBMM üyelerinin Meclis çalışmalarında görevlerini yaparken söyleyecekleri söz ve düşüncelerinden ve belirtecekleri oylarından dolayı "herhangi bir soruşturmaya uğramalarını önlemek" olduğunu daha

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

önce açıklamıştır (AYM, E.1994/16, K.1994/35, 21/3/1994; AYM, E.1994/7, K.1994/26, 21/3/1994). Anayasa'nın 17. Maddesinin "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. " biçimindeki ilk fıkrası, devlete bireyin manevi varlığının bir parçası olan şeref ve itibara keyfi olarak müdahale etmeme ve üçüncü kişilerin saldırılarını önleme yükümlülüğü getirmiştir. Dolayısıyla yasama sorumsuzluğunun şartlarının geçerli olduğu bir zeminde ileri sürülen ve başkalarının şahsiyet haklarına saldırı niteliği bulunan sözler nedeniyle başvurucuya karşı hukuk davası yoluyla tazminat davası açılabileceğini kabul etmek gerekir (bkz. §§ 27, 28).

67. Bu gözlemler ışığında ilk derece mahkemesi hâkimini söz konusu hükmü vermeye sevk eden gerekçeler incelenmelidir. İlk derece mahkemesi, ilk olarak her iki kararında da başvurunun konuşmaları içinde hangi sözlerin kişisel saldırı teşkil ettiğini açıkça belirtmiştir (bkz. §§ 15, 21). Mahkeme, kaba olarak değerlendirdiği sözlerle konuşmadaki diğer açıklamaları birbirinden ayırmış ve kişisel saldırı oluşturduğunu değerlendirdiği sözlere eğilerek bunların taraflar arasındaki politik diyalog sırasında konuşmanın bir parçası olarak kullanılmasının zorunlu olup olmadığı temelinden hareket etmiştir. Mahkeme, başvurunun eleştirileri sırasında kullandığı sözler ile sözlerin konusu arasındaki düşünsel bağlantı anlamında "öz ve biçim dengesi"nin korunmadığını ve bu itibarla da bahsi geçen sözlerin davacıya karşı yöneltilecek yorum ve değerlendirmelerde kullanılmasının gerekli olmadığını tespit etmiştir. İlk derece mahkemesi olayın taraflarının siyasetçi olduğunu ve konuşmaların TBMM çatısı altında yapıldığını göz önünde bulundurmuş ve daha sonra başvurunun "üslubunu" hukuka uygun bulmamıştır.

68. İlk derece mahkemesinin kararlarında, Anayasa Mahkemesi içtihatlarında ortaya konulan kriterleri herkesi tatmin edecek derecede ayrıntılı olarak ele aldığı söylenemez. Ancak Anayasa Mahkemesinin vardığı sonuçlarla birlikte karar değerlendirildiğinde Mahkemenin başkalarının şöhret veya haklarının korunması amacı temelinde başvuru hakkında verilen mahkumiyeti haklı göstermek için sunduğu gerekçeler uygun ve yeterli kabul edilmiş, tazminatın keyfi bir biçimde verildiği değerlendirilmemiştir.

69. Yukarıda anlatılanlar dikkate alındığında başvuru, ifade özgürlüğünü kullanırken kendisi için de geçerli olan görev ve sorumluluklara uygun davranmamıştır. Öte yandan başvurunun kullandığı sözleri siyasi eleştiri bağlamında söylediğine ilişkin savunması başvuru konusu sözlerde yer alan "tahkiri"

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

ortadan kaldırmadığı gibi davacının bu sözleri duyduğunda hissettiği olumsuz duygulan da hafifletmez (*Nilgün Halloran*, § 63). Bu itibarla mevcut davada dile getirilen kaba, aşağılayıcı, küçük düşürücü, abartılı kişisel saldırı içeren sözlerin - olayın tarafları ve konuşmanın çerçevesi politik alanda kalsa bile- Kabul edilebilir sınırları aşması nedeniyle siyasi bir tartışma içindeki bir görüş olarak değerlendirilmesi zordur ve bu sözler ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez. Başvurucunun tazminat ile cezalandırılmasının toplumsal ihtiyacı karşıladığı ve dolayısıyla "demokratik bir toplumda gerekli" olduğu kabul edilmiştir.

70. Başvurucu aleyhine hükmedilen cezanın gözetilen amaç ile makul bir orantılılık ilişkisi içinde olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Bu çerçevede başvurucu aleyhine ceza mahkemelerinde değil yalnızca hukuk mahkemelerinde dava açıldığının unutulmaması gerekir.

71. İlk derece mahkemesi, kararlarında tazminat miktarlarının takdir ve tayin ederken yalnızca "tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını" nazara aldığını belirtmiş; daha ayrıntılı bir değerlendirmeye yer vermemiştir. Başvurucu da ne hükme esas alınan dava dosyalarındaki bilgi ve belgeleri Anayasa Mahkemesine ibraz etmiş ne de tazminat miktarının aşırılığından şikayetçi olmuştur. Bununla birlikte her bir dava için hükmedilen tazminat miktarının başvurunun sahip olduğu ekonomik olanakları zora sokacak veya ortadan kaldıracak miktarda olmadığı değerlendirilmiştir. Dolayısıyla verilen tazminat cezasının miktarının -bu tür davalarda genellikle verilen tutarlar ve söz konusu konuşmanın ağırlığıyla karşılaştırıldığında- ulaşılmak istenen amaç ile orantısız olduğu değerlendirilmemiştir.

72. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.”

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Türk Medeni Kanunu

18. Türk Medeni Kanunu’nun (4721 sayılı Kanun) 24. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.”

19. Türk Medeni Kanunu’nun 25. maddesinin üçüncü fıkrasının ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

““Davacının, maddi ve manevi tazminat... istemde bulunma hakkı saklıdır.”

B. Türk Borçlar Kanunu

20. Türk Borçlar Kanunu’nun (6098 sayılı Kanun) 58. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.”

HUKUKSAL DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞMENİN 10. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

21. Başvuran, -başvurana göre- tespit edilmiş olaylara ilişkin eleştiriler içeren 31 Ocak ve 7 Şubat 2012 tarihlerinde yaptığı konuşmalara dayanılarak aleyhinde açılan hukuk davalarında kendisini tazminat ödemeye mahkûm eden iki karar nedeniyle, Sözleşme’nin 10. maddesi uyarınca ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur.

Sözleşme’nin 10. maddesinin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. ...

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

22. Hükümet, söz konusu iddiaya itiraz etmiş ve Mahkeme’yi şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun bulmaya davet etmiştir. Yerel mahkemeler tarafından verilen kararlara atıfta bulunan Hükümet, başvuranın iddialarının yüksek mahkemelerce detaylı olarak incelendiğini ifade etmiş ve Mahkeme’nin, dördüncü derece mahkemesi gibi hareket etmediği ve yetki alanının dışına çıkmadığı müddetçe, yerel bir mahkemenin başka bir karardan ziyade verilmiş bir kararı benimsemesine neden olan olgusal delilleri değerlendirmeyeceğini eklemiştir. Hükümet, mevcut davada, ikincilik ilkesine göre, olayları yerel mahkemelerin Mahkeme içtihatlarına uygun bir yaklaşımla etraflıca inceledikleri ve verilen kararların keyfi olmadığı görüşündedir.

23. Mahkeme, Hükümet’in argümanlarının davanın esasına ilişkin olduğunu gözlemlemiştir. Bu nedenle, Mahkeme, söz konusu şikâyetin yalnızca esastan bir inceleme yapılarak çözülebilecek karmaşık olgusal ve hukuki sorular içerdiğine hükmetmektedir; buna göre, söz konusu şikâyet Sözleşme’nin 35 § 3 (a) maddesi anlamı çerçevesinde açıkça dayanaktan yoksun değildir. Kabul edilemezlik hakkında başkaca bir gerekçe söz konusu olmadığından, ilgili şikâyet kabul edilebilir olarak nitelendirilmelidir.

A. Tarafların ibrazları

1. Başvuran

24. Mahkeme'nin ilgili içtihadına atıfta bulunan başvuran, konuşmalarında bir taraftan davacının demokratik olmadığını iddia ettiği söylemleri ve hareketlerini eleştirme, diğer taraftan da özellikle son adli gelişmelere ilişkin olarak (örneğin, *diğerleri arasında*, inşa edilmesi planlanan hidroelektrik santraline, yardım derneği yöneticileri tarafından yapıldığı iddia olunan olaylara ilişkin Deniz Feneri davasına ve Uludere olaylarına ilişkin yargılamalar) kamu yararı konularında kamuyu bilgilendirme ve söz konusu meselelerde kamu bilincini arttırma amacı izlediğini belirtmiştir.

25. Kullandığı ifadelerin şekline ilişkin olarak başvuran şu açıklamalarda bulunmuştur: Söz konusu eleştiriler sert ve yıkıcı bir üslupla yapılmasına ve olumsuz çağrışımlar ve düşmanlık içermesine rağmen, hiçbir şekilde hakaret teşkil etmemektedir ve yalnızca demokrasinin işleyişi için gerekli özgür siyasi tartışmanın gereği olarak ortaya konmuşlardır. Başvuran, ayrıca, mecliste siyasi konuşmaların kamu yayıncılığı yapmakla görevli yayın kuruluşu TRT'de genellikle canlı olarak yayınlandığını ve bunun seçmenlerin bilgilendirilmesine ve siyasi hayatta yer almalarına yardım ettiğini belirtmiştir.

26. Başvuran, ayrıca, ihtilaf konusu konuşmalar sırasında yapılan eleştirilerin şüphesiz bir şekilde olaylara dayandığını belirtmiştir. Başvurana göre, yargı makamları hiçbir zaman söz konusu ifadelerin hakaret olup olmadıkları ve davacının kişiliğini ve itibarını zedeleyici nitelik taşıyıp taşımadıkları konularını değerlendirmek için “olaylar” ve “değer yargıları” arasında ayırım yapmayı başaramamışlardır. Başvuran, bu nedenle, söz konusu makamların kendisine ne iddialarının doğruluğunu kanıtlaması için olaylara ilişkin olarak ne de iddialarının yeterli olgusal temele sahip

olduğunu göstermesi için değer yargıları konusunda geçerli bir şekilde “somut ve etkili bir olanak” sağlamadıklarını ileri sürmüştür.

27. Başvuran, ayrıca, kullandığı ifadelerde, -başvurana göre- 2002 yılından beri ülkeyi katı bir şekilde yöneten Başbakanın hedef alındığını belirtmiştir. Başvuran, siyasi rakibinin yaptığı konuşmaların oldukça sık bir şekilde saldırgan ve nefret dolu olduğunu ve hoşgörüsüzlüğe dayalı nefreti desteklediğini, yaydığını veya haklı gösterdiğini eklemiştir. Bu nedenle, başvuran, siyasi konuşmalarında mevkidaşının sistematik olarak başvuranın Alevi dinine mensup azınlık ile bağlantısına “dikkat çektiğini” ve bunu bir aşışılama ve çekişme konusu haline getirdiğini belirtmiştir.

28. Başvuran, Başbakan ve Hükümetin başkanı olarak davacının hareketlerinin kaçınılmaz bir şekilde yakından takip edildiği ve eleştiriye maruz kaldığını ileri sürmüştür. Buna göre, başvurana göre, muhalifinin söz konusu eleştirilere de dâhil olmak üzere bu kapsamda özel bir hoşgörü gösterme görevi vardır. Zira, mevcut davada, söz konusu ifadeler siyasi bir konuşma bağlamında yapılmıştır. Başvurana göre, mahkemeler, ihtilaf konusu konuşmalara neden olan ve başvurana ahlak dersi veren bir söylemle siyasi konuşmalarında daha ılımlı bir ton kullanması talimatını veren (muhalifinin söylediği) tartışmasız nefret dolu ifadeleri “halının altına süpürmekten” ziyade, Mahkeme’nin içtihadından doğan kriterler ışığında, ifade özgürlüğü hakkı ile davacının itibarının korunması hakkı arasında denge kurma ve adil bir karar verme görevlerini yerine getirmeliydiler.

29. Son olarak, başvuran, hakkında uygulanan ve toplam 10,000 TL tazminat ödemesine ilişkin yaptırımın ağırlığından şikâyetçi olmuştur. Bu bağlamda, uzun yıllar boyunca kendisi ve davacı arasında görülen birçok hukuk davası sırasında, mevcut davadakine benzer olarak ve aleyhinde önemli miktarlara hükmedilen yerel mahkeme kararları neticesinde muhalifine ciddi miktarlarda para ödemesine karar verildiğini iddia etmiştir.

2. *Hükümet*

30. Hükümet, iddia edilen müdahalenin Türk Medeni Kanunu’nun 24. ve 25. maddeleri ve Borçlar Kanunu’nun 58. maddesi başta olmak üzere kanunla öngörüldüğünü belirtmiştir. Meşru amaca ilişkin olarak, Hükümet, şu açıklamalarda bulunmuştur: Mevcut dava, ifade özgürlüğünün kısıtlanma gerekçelerinden bir tanesi olan başkalarının itibarının korunması hakkı ile ilgilidir. Başvuran, kullandığı ifadelerle bir kişinin onurunu, haysiyetini ve itibarını zedelediği gerekçesiyle maddi tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir.

31. Hükümet, ayrıca, söz konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunu ve yukarıda anılan nedenlerle izlenilen amaç ve kullanılan araçlar arasında orantılılık ilişkisi olduğunu belirtmiştir.

32. İlk olarak, Hükümet, başvuranın kullandığı ifadelerin düşünce açıklama ve eleştirme sınırlarını aşan unsurlar içerdiği ve hakaret niteliği taşıdığı görüşündedir. Başvuran, basın ve kamu önünde “Ey hırsızlar, yolsuzluk yapanlar, eğer başınıza bir şey gelmesini istemiyorsanız, hırsızlık ve yolsuzluk yapmadan önce Sayın Başbakan ile temasa geçin, irtibat kurun kimse size dokunamaz. ... yalan söylüyor ... Yalan söylemek ancak sana yakışır zaten” şeklinde ifadeler kullanarak, Başbakan’a hakaret etmiş ve böylece Başbakan’ın kişilik haklarını ihlal etmiştir. Ayrıca, Hükümet’e göre, söz konusu ifadelerin ana muhalefet partisinin genel başkanı tarafından mecliste basına ve kamuya açık toplantılarda kullanılmış olması, Başbakan’ın ve hükümetinin itibarını, prestijini ve güvenilirliğini sarsma potansiyeli taşımaktadır.

33. İkinci olarak, Hükümet, başvuranın konuşmalarında hakaret niteliği taşıdığı düşünülen ifadelerin toplumsal tartışma bağlamında yapılmadığı görüşündedir. Bu bağlamda, Hükümet, ihtilaf konusu konuşmalara ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapıldığında, ilgili ifadelerin olgusal bir dayanağı olduğuna dair herhangi bir göstergeye ulaşılmadığını belirtmiştir.

Hükümet'e göre, ilgili ifadeler herhangi bir eleştiri içermemekte, daha ziyade, yeterli olgusal dayanak olmaksızın açıkça kişisel bir saldırı niteliği taşımaktadır.

34. Üçüncü olarak, Hükümet, yerel mahkemelerin gösterdiği gerekçelerin söz konusu müdahaleyi gerekçelendirecek ölçüde yeterli ve ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Hükümet, özellikle, Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin gerekçesine atıfta bulunmuş ve başvuranın konuşmasında kişisel saldırı niteliği taşıyan ifadeleri açıkça ortaya koymuştur. Hükümet, argümanını şu şekilde ifade etmiştir: mahkeme, konuşmada kaba olduğu düşünülen ifadeleri diğerlerinden ayırt etmiş ve kişisel saldırı niteliği taşıdığı düşünülenlere atıfta bulunmuştur; bu nedenle, mahkeme, söz konusu menfaatler arasında denge kurmuş ve başvuranın kullandığı bazı kelimelerin siyasi eleştiriden ziyade ardışık hakaret niteliği taşıdığı sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi ise, gerekçesinde, başvuranın ifade özgürlüğü ve muhalifinin itibarının korunması hakkı arasında denge kurmak amacıyla Mahkeme'nin içtihadında bulunan yerleşik kriterlere atıfta bulunmuştur.

35. Son olarak, Hükümet, başvuranın hakaret niteliği taşıdığı iddia edilen ifadeleri nedeniyle maddi bir yaptırımla takdir edildiğini ve hakkında herhangi bir disiplin veya ceza yargılamaları başlatılmadığını belirtmiş ve söz konusu yaptırımın Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin tavsiye kararlarına uygun olduğunu eklemiştir. Hükümet, ayrıca, başvuranın söz konusu ifadelerin hakaret içermeleri gerekçesiyle her iki hukuk davasında da 5,000 TL manevi tazminat ödemeye mahkûm edildiğini ifade etmiştir. Hükümet'e göre, bir meclis üyesi olarak, başvuranın ilgili zamanda aylık ortalama 20,000 TL maaş aldığı (yaklaşık 8,500 Avro) göz önüne alındığında, söz konusu miktarların başvuranın mali durumunda olumsuz bir etkisi olmamıştır. Hükümet, Mahkeme'nin başvuranın aylık brüt maaşının iki katından az olan tazminat miktarının orantılı olduğuna hükmettiği

Keller/Macaristan davasına ((k.k.), no. 33352/02, 4 Nisan 2006) atıfta bulunmuştur.

B. Mahkemenin değerlendirmesi

(1) Müdahale bulunup bulunmadığı hakkında

36. Mahkeme, ulusal yargılamalarda davacının (söz konusu olay tarihinde Başbakan) itibarına saldırılması konusunda başvuranın sorumlu olduğunun kabul edildiği ve başvuranın sebep olunan manevi zarar nedeniyle Medeni Kanun’un 24. ve 25. maddeleri gereğince belli bir miktar tazminat ödemeye mahkûm edildiği Ankara Asliye Hukuk Mahkemesinin 23 Ekim 2012 tarihli kararında hükmedilen tazminatin, başvuranın, Sözleşme’nin 10. maddesinin 1. paragrafıyla korunan ifade özgürlüğüne müdahale olarak kabul edilebileceği kanısındadır (bk. *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri/Bosna Hersek* [BD], no. 17224/11, § 66, AİHM 2017; *Novaya Gazeta ve Milashina/Rusya*, no. 45083/06, § 53, 3 Ekim 2017; *Verlagsgruppe Droemer Knaur GmbH & Co. KG/Almanya*, no. 35030/13, § 36, 19 Ekim 2017 ve *Falzon/Malta*, no. 45791/13, § 50, 20 Mart 2018).

37. Bu tür bir müdahalenin, “yasayla öngörülmedikçe”, bir veya daha fazla meşru amaç gözetmedikçe ve söz konusu amaç veya amaçlara ulaşmak için “demokratik bir toplumda gerekli olmadıkça” 10. maddenin ikinci fıkrasına aykırı olacağı belirtilmelidir.

(2) Müdahalenin yasayla öngörülmüş olup olmadığı hakkında

38. Mahkeme, Sözleşme’nin 10. maddesinde yer alan “yasayla öngörülme” ibaresinin sadece başvuruya konu olan tedbirin ulusal hukukta bir dayanağı bulunmasını gerektirmediğini, aynı zamanda söz konusu yasanın kalitesine de atıfta bulunduğunu yinelemektedir. Kanun ilgili kişiler açısından erişilebilir ve etkileri bakımından öngörülebilir olmalıdır (bk.

Rotaru/Romanya [BD], no. 28341/95, § 52, AİHM 2000-V, ve *Maestri/İtalya* [BD], no. 39748/98, § 30, AİHM 2004-I).

39. Somut davada, başvuranın ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin Medeni Kanun'un 24. ve 25. maddesi ile Borçlar Kanunu'nun 58. maddesi olmak üzere iç hukukta bir dayanağı bulunduğu veya söz konusu mevzuatın Sözleşme'nin 10 § 2 maddesi bağlamında erişilebilir ya da yeterince öngörülebilir olduğu konusunda taraflar arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Mahkeme, müdahalenin yasayla öngörülmüş olduğu hususunda taraflarla aynı fikirdedir.

(3) Müdahalenin meşru bir amacı bulunup bulunmadığı hakkında

40. Şikâyeteye konu müdahalenin “başkalarının itibar ve haklarını koruma” meşru amacını taşıdığı konusunda taraflar arasında ihtilaf bulunmamaktadır. Mahkeme bu konuda aksi yönde bir tespitte bulunmak için herhangi bir sebep görmemektedir.

(4) Müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı hakkında

41. Somut davada temel sorunu teşkil eden, başvuru konusu müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığı hususu tespit edilmelidir. Mahkeme bu bakımdan, bir taraftan başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki ifade özgürlüğü ile diğer taraftan davacının itibarının korunması hakkı arasında yerel mahkemelerce adil bir denge kurulup kurulmadığını belirlemelidir.

(a) Genel ilkeler

42. Mahkeme, özellikle *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés/Fransa* ([BD], no. 40454/07, §§ 83-93, AİHM 2015) davasında özetlendiği üzere, özel hayatın ve ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin konular hakkındaki içtihadı kapsamındaki ilkeleri yinelemektedir. Ayrıca, ifade özgürlüğüne

yönelik müdahalenin gerekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin genel ilkeler yakın tarihte verilen *Morice/Fransa* ([BD], no. 29369/10, § 124, 23 Nisan 2015) ve *Pentikäinen/Finlandiya* ([BD], no. 11882/10, § 87, 20 Ekim 2015) kararlarında birleştirilmiş ve *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri* (cited above, §§ 75-79) kararında yinelenmiştir. Söz konusu genel ilkeler ayrıca *Delfi AS/Estonya* ([BD], no. 64569/09, § 131-139, AİHM 2015) ve *Bédat/İsviçre* ([BD], no. 56925/08, § 48, AİHM 2016) kararlarında belirtilmiştir.

43. Mahkeme, bir bireyin itibarına saldırı oluşturabilecek ifadelerin niteliğine ilişkin olarak, olgular ve değer yargıları arasında geleneksel olarak bir ayırım yapmaktadır. Olguların varlığının ispat edilebilir olmasına karşın, değer yargılarının doğruluğu kanıtlanabilir değildir. Bir ifadenin değer yargısı teşkil ettiği hallerde, müdahalenin orantılılığı, söz konusu ifade açısından yeterli bir “maddi dayanak” bulunup bulunmadığı hususuna bağlı olabilir; yeterli maddi dayanağın bulunmadığı hallerde, söz konusu değer yargısı aşırı nitelikte olabilir (bk. örneğin yukarıda anılan *Morice*, § 126). Ayrıca, hakaret veya aşağılama nedeniyle yürütülen yargılamalar bağlamında, Mahkeme, başvuruya konu tedbirin orantılılığı hakkında bir değerlendirme yaparken, bazı ek unsurları incelemelidir. İlk olarak, Mahkeme suç teşkil eden ifadelerin konusu açısından, kabul edilebilir eleştiri sınırlarının normal bir bireye nazaran bir siyasetçi bakımından daha geniş olduğunu yinelemektedir. Normal bir bireyin aksine, bir siyasetçi, kaçınılmaz olarak ve bilerek, kendisine ait her kelimeyi ve eylemi hem gazetecilerin hem de genel olarak halkın yakın incelemesine maruz bırakmakta ve sonuç olarak çok daha fazla hoşgörü göstermek durumundadır (bk. *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, yukarıda anılan, §§ 117-121, *Lingens/Avusturya*, 8 Temmuz 1986, § 42, Seri A no. 103; ayrıca bk. *Kapsis ve Danikas/Yunanistan*, no. 52137/12, § 35, 19 Ocak 2017).

44. Ayrıca, bireyin itibarının korunması hakkının, özel hayata saygı hakkı çerçevesinde Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında yer aldığı vurgulanmalıdır. "Özel hayat" kavramı, eksiksiz bir tanımla bulunmayan geniş bir kavram olup, bir bireyin fiziksel ve fizyolojik bütünlüğünü kapsamaktadır. Buna karşın, 8. maddenin söz konusu olması için, bir kişinin itibarına yönelik saldırının belirli bir ağırlık eşiğine erişmesi ve özel hayata saygı hakkının bireysel olarak kullanılmasına zarar verecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (bk. *A./Norveç*, no. 28070/06, § 64, 9 Nisan 2009 ve *Axel Springer AG/Almanya* [BD], no. 39954/08, § 83, 7 Şubat 2012).

45. Yukarıda belirtilen kriterler doğrultusunda "başkalarının itibarının ve haklarının korunması" amacı kapsamında 8. maddenin söz konusu olduğu durumlarda, Mahkeme, bir taraftan 10. madde kapsamında koruma altına alınan ifade özgürlüğü ve diğer taraftan 8. maddede yer verilen özel hayata saygı hakkı olmak üzere Sözleşme tarafından güvence altına alınan bu iki değerlerin korunması bakımından ulusal yetkililerin adil bir denge kurup kurmadığını ortaya koymak durumunda kalabilir. İfade özgürlüğünü, özel hayata saygı hakkı karşısında incelerken, dikkate alınması gereken ilgili kriterler şunlardır: ilk olarak kamu yararına yönelik bir tartışmaya katkı; ikinci olarak, etkilenen kişinin tanınmışlığı ve haberin konusu; üçüncü olarak, ilgili kişinin önceki eylemleri; dördüncü olarak, bilginin ne şekilde elde edildiği ve gerçekliği; beşinci olarak, yayının içeriği, şekli ve sonuçları; altıncı olarak, uygulanan yaptırımın ağırlığı (örneğin bk. *Axel Springer AG*, yukarıda anılan, §§ 83 ve 89-95; *Von Hannover/Almanya* (no. 2) [BD], no. 40660/08 ve 60641/08, §§ 108 ve sonraki paragraflar, AİHM 2012; *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, yukarıda anılan, § 93 ve *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 88). Mahkeme, koşullar dikkate alındığında bu kriterlerden bazılarının değişiklik gösterebilecek olmasına karşın, bu kriterlerin somut davaya aktarılacağı görüşündedir (bk. *Axel Springer SE ve RTL Television GmbH/Almanya*, no.

51405/12, § 42, 21 Eylül 2017 ve *Falzon/Malta*, no. 45791/13, § 55, 20 Mart 2018).

46. Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, “demokratik bir toplumda gereklilik” ölçütü, şikayete konu müdahalenin “acil bir toplumsal ihtiyaca” uygun olup olmadığı, gözetilen meşru amaçla orantılı olup olmadığı ve yerel makamların bu müdahaleyi savunmak için ileri sürdükleri gerekçelerin ilgili ve yeterli olup olmadığı hususlarının Mahkeme tarafından belirlenmesini gerektirmektedir (bk. *The Sunday Times/Birleşik Krallık (no. 1)*, 26 Nisan 1979, § 62, Seri A no. 30). Bununla birlikte, bu tür bir “ihtiyacın” olup olmadığı ve bu ihtiyacı ele almak için hangi tedbirlerin gerektiği hususlarının değerlendirilmesinde ulusal makamlara bırakılan takdir payı sınırsız olmayıp, Mahkeme tarafından gerçekleştirilecek Avrupa denetimi ile birlikte yürütülmektedir. Mahkemenin görevi, bir sınırlamanın 10. madde ile korunan ifade özgürlüğüyle bağdaştırılabilir olup olmadığı hakkında nihai bir karar vermektir. Dengeleyici uygulamanın Mahkeme içtihadında yer verilen kriterlere uygun olarak ulusal makamlar tarafından üstlenilmesi halinde, Mahkeme, yerel mahkemelerin yerine kendi görüşünü koymak için kuvvetli gerekçelere ihtiyaç duyacaktır (bk. *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, yukarıda anılan, § 92).

(b) Söz konusu ilkelerin somut davaya uygulanması

47. Mahkeme, ana muhalefet partisi lideri olan başvuranın mecliste yaptığı iki konuşma nedeniyle Başbakanın itibarına saldırdığı gerekçesiyle tazminat ödemeye mahkum edildiğini gözlemlemektedir.

48. Mahkeme, somut davadaki görevinin öncelikle başvuranın itiraz ettiği kararları veren ulusal mahkemelerin söz konusu hakları Mahkemenin bu kapsamda ortaya koyduğu kriterler doğrultusunda adil bir şekilde inceleyip incelemediklerini belirlemek olduğunu vurgulayarak başlayacaktır (bk. yukarıda 45. paragraf). Benzer olarak, Mahkeme, incelemesinde, yerel mahkemeler gibi, başvuran aleyhine yürütülen yargılamalarda siyasetçi ve

yürütmenin başı olarak davacının itibarına yönelik saldırılardan ve kişisel hakaretlerden korunma konusundaki menfaatini de dikkate alarak, muhalefetin lideri olarak başvuranın güncel gelişmelere ilişkin görüşlerini halka aktarma ve eleştirilerini ifade etme konusundaki menfaatini dikkate almalıdır. Mahkeme, somut davada uygulanacak yaklaşımı belirlemek amacıyla, şikayete konu müdahaleyi, başvurana isnat edilen ifadelerin iletilme şekli, bu ifadelerin içeriği ve söz konusu ifadelerin hangi bağlamda ifade edildiği de dahil olmak üzere, davanın bütünü ışığında incelemelidir (bk. *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 78).

(i) *Dava konusu konuşmaların kamu yararına yönelik bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı hakkında*

49. Somut davada, ana muhalefet partisi başkanı tarafından mecliste yapılan iki konuşma kamu yararına yönelik konulara ilişkin olup, özellikle zimmet iddialarına ilişkin davalar, Türk hava kuvvetlerinin bombalaması sonucunda sebep olunan olaylar ve hidroelektrik santrallerinin inşası hakkındadır. Anayasa Mahkemesi tarafından doğru bir şekilde gözlemlendiği üzere, dava konusu konuşmalarda yer verilen bu tür konular politik meselelerdir ve konuşmaların konusu baskın bir şekilde politik alanda kalmıştır. Dolayısıyla, önde gelen siyasi bir figür olan Başbakanın kelimelerinin ve eylemlerinin, ana siyasi rakiplerinden biri olan başvuran tarafından katı bir incelemeye tabi tutulması doğaldır (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 62. paragrafı, yukarıda § 20).

(ii) *Başvuranın ve dava konusu ifadelerden etkilenen kişinin Milletvekili ve siyasetçi statüsü*

50. Mahkeme, yukarıda anılan iki davadaki davacının oldukça üst düzey bir siyasetçi olan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olduğunu gözlemlemektedir. Ayrıca, dava konusu iki konuşmanın, ana muhalefet partisi lideri tarafından yapıldığı ve açıkça siyasi nitelikte olduğu dikkate

alınmalıdır. Anayasa Mahkemesi tarafından doğru bir şekilde belirtildiği üzere, “başvuru konusu olaylar halka mal olmuş siyaset adamlarına ilişkindir” ve “bir siyasetçi olarak davacının söz ve davranışlarının siyasi rakiplerinden olan başvuranın sıkı ve yakın denetimi altında olması tabiidir” (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 61. ve 62. paragrafları). Mahkeme bu değerlendirmeleri uygun bulmaktadır.

51. Ayrıca, bu bağlamda, söz konusu iki konuşmanın Milletvekili olan başvuran tarafından mecliste yapıldığı dikkate alınmalıdır. İfade özgürlüğü herkes için değerli olmakla birlikte, halkın seçilmiş bir temsilcisi açısından özellikle önemlidir (bk. *Karácsony ve Diğerleri/Macaristan* [BD], no. 42461/13 ve 44357/13, § 137, 17 Mayıs 2016 ve *Lacroix/Fransa*, no. 41519/12, § 43, 7 Eylül 2017).

52. Mahkeme özellikle, bir siyasetçinin, kaçınılmaz olarak ve bilerek, kendisine ait her kelimeyi ve eylemi hem gazetecilerin hem de genel olarak halkın yakın incelemesine maruz bıraktığını kabul etmiştir (bk. diğer kararlar arasında, *Lingens*, yukarıda anılan, § 42). Ayrıca, Sözleşme'nin 10 § 2 maddesi uyarınca, ifade özgürlüğünün azami öneme sahip olduğu siyasi konuşma veya tartışmada (bk. *Brasilier/Fransa*, no. 71343/01, § 41, 11 Nisan 2006) veya kamu menfaatini ilgilendiren konularda (bk. diğer kararlar arasında *Sürek/Türkiye (no. 1)* [BD], no. 26682/95, § 61, AİHM 1999-IV) ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar için çok az alan bulunmaktadır.

(iii) Dava konusu ifadelerin niteliği ve maddi dayanağı

53. Mahkeme öncelikle, başvuran tarafından yapılan iki konuşmanın güncel gelişmelere ilişkin olduğunu ve özellikle başvuranın özel hayatına yöneltilmediğini gözlemlemektedir (karşılaştırınız *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, yukarıda anılan, § 126). Yerel mahkemeler, başvuranın siyasi eleştiriyiyle sınırlı kalmayıp, bir siyasetçinin itibarına saldırıda bulunduğunu değerlendirmiştir. Bu kapsamda, Ankara Asliye Hukuk

Mahkemesi 23 Ekim 2012 tarihli iki kararında, dava konusu iki konuşmada geçen bazı ifadelerin davacıya yönelik kişisel saldırı olarak algılanabileceğini tespit etmiştir. Yerel mahkeme bu tespitinde, öncelikle, hakaret olarak değerlendirdiği kelimeleri söz konusu konuşmalarda yer alan diğer ifadelerden ayırmış ve daha sonra söz konusu ifadelerin siyasi müdahale bağlamında gerekli olup olmadığını değerlendirmek amacıyla kişisel saldırı olarak değerlendirdiği ifadelerle odaklanmıştır. Hukuk Mahkemesi, başvuranın “biçim ve öz” arasında adil bir denge kuramadığını ve dolayısıyla davacıya yönelik yorum ve eleştirilerini iletme için dava konusu ifadelerin kullanılmasının gerekli olmadığını değerlendirmiştir. Asliye Hukuk Mahkemesi sonuç olarak, başvuranın “üslubunun” hukuka aykırı olduğu yönündeki esas değerlendirmesiyle söz konusu müdahaleyi haklı bulmuştur (bk. yukarıda §§ 10 ve 16).

54. Anayasa Mahkemesiyle ilgili olarak, Mahkeme, bireysel başvuru alan Anayasa Mahkemesinin Hukuk Mahkemesi tarafından varılan sonucu doğruladığını ancak söz konusu mahkemenin gerekçesini eleştirdiğini kaydetmiştir (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 68. paragrafı, yukarıda § 20). Anayasa Mahkemesine göre, “konuşmalarda ele alınan konuların politik meseleler olduğu ve konuşmaların çerçevesinin baskın bir şekilde politik alanda kaldığı açıktır”, “bununla beraber başvurucunun Başbakan’la girdiği polemik sırasında kullandığı kimi sözlerin kişisel saldırı içerdiği kabul edilmelidir”. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, başvuranın 31 Ocak ve 7 Şubat 2012 tarihli grup toplantılarında kullandığı şu ifadeleri alıntılanmıştır: ilk olarak, “Başbakan'ın fitne çıkarttığı”, “nefret ürettiği”, “bölücülük yaptığı”, “sen dindar falan değilsin”, “sen din tüccarısın”, “dindar insanların inançlarını sömüren bir insansın”; ikinci olarak ise, “ahlaktan uzak”, “densiz”, “ahlaksız”, “Sende ahlak kalitesi, kırıntısı var mı, yok mu?” (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 63. paragrafı).

55. Anayasa Mahkemesine göre, bu ifadelerin siyasi bir eleştiri olmaktan çok bir hakaret zinciri olduğu kabul edilmelidir. Anayasa

Mahkemesi, “başvuranın ifade özgürlüğünü kullanırken kendisi için de geçerli olan görev ve sorumluluklara uygun davranmadığını” ve “kaba, aşağılayıcı, küçük düşürücü, abartılı kişisel saldırı içeren sözlerin -olayın tarafları ve konuşmanın çerçevesi politik alanda kalsa bile- kabul edilebilir sınırları aşması nedeniyle siyasi bir tartışma içindeki bir görüş olarak değerlendirilmesi zor olduğunu” kaydetmiştir (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 69. paragrafı).

56. Özellikle Anayasa Mahkemesinin gerekçesinden anlaşıldığı üzere, yerel mahkemelere göre, her ne kadar söz konusu konuşmalar siyasi nitelikte olsa da, başvuranın “üslubu” hukukun koruması kapsamına girmemektedir ve belirli ifadeler Başbakanın kişisel itibarına saldırı teşkil etmektedir.

57. Mahkeme bu bağlamda, ilk olarak, yerel mahkemelerin varsaydığı gibi, özellikle Hukuk Mahkemesinin kararında vurgulanan ifadeler olmak üzere, söz konusu iki konuşmadaki dil ve ifadelerin kışkırtıcı ve kaba olduğu ve bazı ifadelerin meşru bir şekilde saldırgan olarak tanımlanabileceği varsayılsa bile, bu ifadelerin yine de somut olgusal ifadeler olmayıp değer yargılarından ibaret olduğunu gözlemlemiştir (karşılaştırınız *Keller*, yukarıda anılan karar, ayrıca bk. *diğerleri arasında, Tuşalp/Türkiye*, no. 32131/08 ve 41617/08, § 47, 21 Şubat 2012). Ancak Mahkeme, başvuru konusu ifadelerin yeterli maddi dayanağı bulunup bulunmadığı sorusuna ilişkin hiçbir inceleme gerçekleştirmeyen hukuk mahkemelerinin bu boyutu dikkate almadığını kaydetmiştir (bk. yukarıda 7. ve 10. paragraf; ayrıca bk. Yargıtay’ın azınlıktaki hâkiminin muhalefet şerhi, yukarıda 15. paragraf). Anayasa Mahkemesi ise, bu soruya ilişkin kapsamlı bir inceleme yapmaksızın, sadece belirli ifadelerin soyut niteliğine vurgu yapmıştır.

58. Şüphesiz, üçüncü bir tarafın eylemine ilişkin iddialar söz konusu olduğunda, olgusal iddialar ile değer yargıları arasında ayırım yapmak somut davada olduğu gibi bazen zor olabilir. Ancak, bir değer yargısı bile,

destekleyici bir maddi dayanaktan yoksunsa aşırı olabilir (bk. *Cumpănă ve Mazăre/Romanya* [BD], no. 33348/96, § 99, AİHM 2004-XI).

59. Elbette, başvuranın bazı ifadeleri dinleyicilere, Başbakanın yolsuzluk iddialarına ilişkin davalarda yer aldığı ve sık sık haberlerde çeşitli konularda yanlış değerlendirmelerde bulunduğu izlenimi vermiştir ve insanları Başbakanın dinsel çeşitliliğe saygı göstermeden dini inançları sömürdüğü şeklinde inanmaya teşvik etmeye yöneliktir. Başvuruya konu ifadeler bir bütün olarak konuşmalar ışığında incelendiğinde, söz konusu ifadelerin doğrudan başvuranın ilgili iki konuşmasında ele aldığı birçok güncel olayla ilgili olduğu söylenmelidir; söz konusu konular hidroelektrik santrallerinin inşası, oldukça önemli olan *Deniz Feneri* davası, Uludere’de yaşanan ve 34 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan olay, Danıştay nezdinde yürütülen yargı süreci vb. (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, Nadtoke/Rusya*, no. 38010/05, § 46, 31 Mayıs 2016). Dolayısıyla, söz konusu iki konuşmada ele alınan güncel olaylar dikkate alındığında, başvuruya konu ifadelerin bazı maddi dayanakları bulunmaktadır (karşılaştırınız *Nilsen ve Johnsen/Norveç* [BD], no. 23118/93, § 51, AİHM 1999-VIII). Ayrıca Mahkeme, başvuranın söz konusu ifadelerin maddi dayanağı bulunduğu yönünde yerel mahkemeler önünde ileri sürdüğü argümanına önem vermektedir (bk. yukarıda 6. ve 12. paragraf). Ancak, bu durum ulusal düzeyde tartışmanın parçası değildir.

60. Başvuranın Başbakana muhalefeti bağlamında kullandığı bazı ifadelerin hasmane bir tonda sert saldırılar teşkil ettiği doğrudur. Örneğin: “Başbakanın fitne çıkarttığı”, “nefret ürettiği”, “bölücülük yaptığı”, “sen dindar falan değilsin”, “sen din tüccarısın”, “dindar insanların inançlarını sömüren bir insansın”.

61. Her iki konuşmayı da inceleyen Mahkeme, başvuranın kendi siyasi görüşleri ve algılarıyla renklendirilen sert eleştirisini, kendisine göre ulusal yargılamalarda davacı tarafından dile getirilen açıklamalara cevaben, oldukça hasmane bir ton kullanmak suretiyle iletmeyi seçtiğini

gözlemlemektedir (bk. yukarıda 8. ve 15. paragraf). Anayasa mahkemesi tarafından belirtildiği üzere (bk. Anayasa Mahkemesi kararının 69. paragrafı), bazı açıklamalarda yer alan “aşağılamanın” göz ardı edilecek nitelikte olmamasına karşın, bu ifadelerin daha ziyade, açıklamaların yöneltildiği kişi tarafından benimsenen siyasi tutum hakkındaki tartışmayı büyütme yönelik kışkırtıcı bir ton içerdiği kabul edilebilir. Bu ifadeler ayrıca siyasilerin tartışmaları esnasında kullandıkları bir tür siyasi hakaret olarak da kabul edilebilirler (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, Jerusalem/Avusturya*, no. 26958/95, § 40, AİHM 2001-II; *Roseiro Bento/Portekiz*, no. 29288/02, § 44, 18 Nisan 2006; *Athanasios Makris/Yunanistan*, no. 55135/10, § 36, 9 Mart 2017; ayrıca bk. *Lacroix*, yukarıda anılan, § 44).

62. Mahkeme bu bağlamda, herhangi bir ifade şeklinin amacının sadece hakaret etmek olması halinde, uygun bir yaptırımın ilke olarak Sözleşme’nin 10 § 2 maddesinin ihlalini teşkil etmeyeceğini belirtmektedir (bk. *Skalka/Polonya*, no. 43425/98, § 34, 27 Mayıs 2003). Bununla birlikte, bir ifadenin kaba niteliği, yalnızca üslup etkisi için kullanıldığında tek başına belirleyici değildir (bk. *Nadtoka*, yukarıda anılan, § 46). Ayrıca, esasen halkın dikkatini çekmeye yönelik belirli ifadelerin kullanılması, Mahkeme içtihadı kapsamında tek başına bir sorun oluşturmaz (bk. *Couderc ve Hachette Filipacchi Associés*, yukarıda anılan, § 145; ayrıca bk. *Flinkkilä ve Diğerleri/Finlandiya*, no. 25576/04, § 74, 6 Nisan 2010 ve *Pipi/Türkiye* (k.k.), no. 4020/03, 15 Mayıs 2009). Ayrıca, kaba ifadelerin kullanımı da sadece üslupla ilgili amaçlara hizmet edebileceği için saldırgan bir ifadenin değerlendirilmesinde tek başına belirleyici değildir. Mahkemeye göre, üslup, ifade şekli olarak iletişimin bir parçasını oluşturur ve bu itibarla ifadenin içeriği ile birlikte korunmaktadır (bk. *Uj/Macaristan*, no. 23954/10, § 20, 19 Temmuz 2011; ayrıca bk., *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, Jiménez Losantos/İspanya*, no. 53421/10, § 50, 14 Haziran 2016).

63. Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, kamu yararına ilişkin halka açık bir tartışmada yer alan bir bireyin başkalarının itibarına ve haklarına saygı göstermesi gerekmesine karşın, bu bireyin bir dereceye kadar abartıya ve hatta provokasyona başvurma imkânı vardır (bk. özellikle *Mamère/Fransa*, no. 12697/03, § 25, AİHM 2006-XIII ve *Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa* [BD], no. 21279/02 ve 36448/02, § 56, AİHM 2007-IV). Özellikle, başvuran tarafından söz konusu iki siyasi konuşmasında dile getirilen açıklamalar, siyasi üslubunun bir parçası olarak görülmelidir ve çeşitli güncel olaylar hakkındaki kamu yararına yönelik bir tartışmaya katkı sağlamıştır.

64. Bu nedenle Mahkeme, yerel mahkemelerin davaya ilişkin incelemelerinde, başvuru konusu açıklamaları ifade edilme bağlamı ve şekli kapsamında değerlendirmedikleri sonucuna varmıştır (bk. *Tuşalp*, yukarıda anılan, § 48). Özellikle, yerel mahkemeler “olgular” ve “değer yargıları” arasında bir ayrım yapmamış, sadece konuşmalarda kullanılan ifadelerin davacının kişilik haklarına ve itibarına zarar verebilecek nitelikte olup olmadığını değerlendirmiştir (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, I Avgi Publishing and Press Agency S.A. ve Karis/Yunanistan*, no. 15909/06, § 33, 5 Haziran 2008). Ancak, yerel mahkemelerin bu tür davalardaki rolü, açıklamalar ne kadar sert olursa olsun, davalıya eleştiri hakkını kullanırken hangi üslubu benimsemesi gerektiğini belirtmek değildir. Yerel mahkemeler, davanın bağlamının, kamu yararının ve dava konusu beyanları dile getiren kişinin niyetinin, provokasyonun veya abartının bir dereceye kadar olası kullanımını haklı çıkarıp çıkarmadığını incelemeleri gerekmektedir (bk. *Kapsis ve Danikas*, yukarıda anılan, § 38).

(iv) Başvuru konusu tedbirin orantılı olup olmadığı hakkında

65. Dikkate alınması gereken en son unsur başvurana uygulanan yaptırımın ağırlığıdır. Bu bağlamda Mahkeme, cezanın niteliğinin ve ağırlığının, bir müdahalenin orantılılığının değerlendirilmesinde dikkate

alınması gereken unsurlardan olduğunu yinelemiştir (bk. *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 118 ve orada atıf yapılan diğer kararlar).

66. Mahkeme somut davada, davacı tarafından yerel mahkemelerde açılan iki dava sonrasında, başvuranın tazminat olarak sembolik bir miktar değil, 10.000 Türk lirası tutarında önemli bir tazminat ödemeye mahkum edildiğini gözlemlemiştir. Mahkeme ilk olarak, Hükümet tarafından da belirtildiği üzere, söz konusu davaların cezadan ziyade hukuk davası niteliğinde olmasının Mahkemenin müdahalenin gerekliliğine ilişkin yukarıdaki değerlendirmelerine etkisi olmadığını kaydetmiştir (bk. *Tuşalp*, yukarıda anılan § 50). Ayrıca, başvuranın mahkum edildiği tazminat tutarı ciddi bir tutardır ve başkalarını kamu menfaatine ilişkin bir tartışma bağlamında siyasetçileri eleştirmekten caydırabilecek niteliktedir (*anılan karar*; ayrıca bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, Cihan Öztürk/Türkiye*, no. 17095/03, § 33, 9 Haziran 2009).

(v) Sonuç

67. Mahkeme, yukarıdaki açıklamalar ışığında, yerel mahkemelerin önlerindeki koşulları incelerken, bir taraftan özel hayata saygı hakkını ve diğer tarafta ifade özgürlüğünü değerlendirmek için Mahkeme içtihadında belirtilen ilkeleri ve kriterleri adil bir şekilde dikkate almadıklarını tespit etmiştir.

Dolayısıyla, Sözleşme'nin 10. maddesi ihlal edilmiştir.

SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

68. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

Tazminat

69. Başvuran, maruz kaldığını ileri sürdüğü manevi zarar nedeniyle 10.000 avro talep etmiştir.

Ayrıca, ileri sürdüğü maddi zarar nedeniyle 7.370,91 TL ve 7.411,14 TL (ilgili döviz kuru üzerinden yaklaşık olarak sırayla 3.185 avro ve 3.200 avro) talep etmiştir. Başvuran bu tutarların söz konusu iki dava sonucunda davacıya ödediği paraya karşılık geldiğini belirtmiştir. Başvuran, söz konusu miktarları ödediğini gösteren 4 Nisan 2013 tarihli destekleyici belgeleri ibraz etmiştir.

70. Hükümet, başvuranın bu taleplerinin dayanaksız ve aşırı olduğu görüşündedir. Hükümet, manevi tazminatla ilgili olarak, iddia edilen ihlalle bir illiyet bağı bulunmadığını ve talep edilen tutarın Mahkeme içtihadında hükmedilen tutarlara uygun olmadığını eklemiştir.

71. Mahkeme, somut davada başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini tespit etmiştir. Mahkeme bu ihlal ile başvuranın maruz kaldığı maddi zarar arasında bariz bir bağ bulunduğu görüşündedir. Dolayısıyla Mahkeme maddi tazminat olarak başvurana 6.385 avro ödenmesine karar vermiştir. Ayrıca manevi tazminat olarak 5.000 avro ödenmesine karar vermiştir.

Masraf ve giderler

72. Başvuran, yerel mahkemeler önünde oluşan masraf ve giderler için 1.626,45 TL ve 1.668,45 TL (sırasıyla yaklaşık olarak 230 avro ve 235 avro) ve tercüme masrafları için 8.500 TL (yaklaşık olarak 1.197 avro) talep etmiştir.

73. Hükümet bu taleplere itiraz etmiştir.

74. Mahkeme içtihadına göre, bir başvuran, ancak masraf ve giderlerin fiilen ve zorunlu olarak yapıldığını ve miktar olarak makul olduğunu belgelendirebildiği takdirde bunların geri ödenmesi hakkına sahiptir.

Mahkeme somut davada, elinde bulunan belgeleri ve yukarıda belirtilen kriterleri dikkate alarak, tüm başlıklar altında gerçekleşen masraflar için başvurana toplamda 1.662 avro ödenmesinin uygun olduğu kanaatindedir.

Gecikme Faizi

75. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğunu değerlendirmektedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME,

Oy birliğiyle, Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki şikayetin kabul edilebilir olduğuna;

Oy birliğiyle, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine;

Bire karşı altı oyla,

Davalı Devlet tarafından başvurana, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden davalı Devlet'in para birimine çevrilmek üzere aşağıdaki meblağların ödenmesine:

Maddi tazminat olarak, miktara yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, 6.385 avro (altı bin üç yüz seksen beş avro) ödenmesine;

Manevi tazminat olarak, miktara yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, 5.000 avro (beş bin avro) ödenmesine;

Masraf ve giderler için, başvurana yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, 1.662 avro (bin altı yüz altmış iki avro) ödenmesine;

Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme gününe kadar geçen sürede, yukarıda bahsedilen miktara, Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz

KILIÇDAROĞLU/TÜRKİYE KARARI

oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden basit faiz uygulanmasına;

Oy birliğiyle, başvuranın adil tazmine ilişkin diğer taleplerinin reddedilmesine *karar vermiştir*.

İşbu karar İngilizce olarak tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 § 2 ve 3 maddesi uyarınca 27 Ekim 2020 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Jon Fridrik Kjølbro
Başkan

Sözleşme'nin 45 § 2 maddesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74 § 2 maddesi uyarınca, işbu karara, Hâkim Yüksel'in ayrık görüşü eklenmiştir.

J.F.K.
S.H.N.

(b) HAKİM YÜKSEL’İN KISMİ MUTABIK KISMİ MUHALİF
GÖRÜŞÜ

1. Başvuranın Sözleşme’nin 10. maddesi kapsamındaki şikayetiyle ilgili olarak, somut davanın kendi özgü koşullarında, söz konusu maddenin ihlal edildiği yönündeki tespitle aynı fikirdeyim; ancak, kararda belirtilen gerekçeye katılmamaktayım.

2. Başvuru mecliste gerçekleştirilen grup toplantısında iki siyasi konuşma yapan ana muhalefet partisi lideri aleyhine açılan iki hakaret davasıyla ilgilidir. Meselenin özü, başvuranın 10. madde kapsamındaki hakları ile başka bir kişinin (somut davada Başbakanın) 8. madde kapsamındaki hakları arasında çatışma yaşanması halinde, Mahkeme içtihadının gerektirdiği üzere, yerel mahkemelerin, dengeleyici bir uygulama gerçekleştirirken, gerekçelerinde “olgular” ve “değer yargıları” arasında bir ayrım yapıp yapmadıklarıyla ilgilidir. Sorunun temelinde yerel mahkemelerin yaklaşımındaki eksiklik yatmaktadır.

3. Kararın 58. paragrafında belirtildiği üzere, üçüncü bir tarafın eylemine ilişkin iddialar söz konusu olduğunda, olgusal iddialar ve değer yargıları arasında ayrım yapmak bazen zor olabilir. Ancak, Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, olgusal ifadeler ile değer yargıları arasında bir ayrım yapmak gerekmektedir. Olguların varlığının ispat edilebilir olmasına karşın, değer yargılarının doğruluğu kanıtlanabilir değildir. Bir değer yargısının doğruluğunu kanıtlama koşulu yerine getirilemez ve bu tür bir koşul 10. madde ile güvence altına alınan hakkın temel bir parçasını teşkil eden ifade özgürlüğünü ihlal eder (bk. *Lingens/Avusturya*, 8 Temmuz 1986, § 46, Seri A no. 103; *McVicar/Birleşik Krallık*, no. 46311/99, § 83, AİHM 2002-III; *Gorelishvili/Gürcistan*, no. 12979/04, § 38, 5 Haziran 2007; *Grinberg/Rusya*, no. 23472/03, §§ 29-30, 21 Temmuz 2005 ve

Fedchenko/Rusya, no. 33333/04, § 37, 11 Şubat 2010). Bu nedenle Mahkeme birçok davada, olgular ve değer yargıları arasında ayırım yapılmamış olmasına dikkat çekmiştir (bk. *OOO Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad/Rusya*, no. 39748/05, § 44, 25 Nisan 2017; *Reichman/Fransa*, no. 50147/11, § 72, 12 Temmuz 2016; *Paturel/Fransa*, no. 54968/00, § 35, 22 Aralık 2005 ve *De Carolis ve France Télévisions/Fransa*, no. 29313/10, § 54, 21 Ocak 2016).

4. Açıklamaların olgusal ifadeler veya değer yargıları olarak nitelendirilmesinin, özellikle yerel mahkemeler olmak üzere öncelikle ulusal makamlara tanınan takdir yetkisi kapsamına girdiğini hatırlatmalıyım (bk. *Prager ve Oberschlick/Avusturya*, 26 Nisan 1995, § 36, Seri A no. 313). Somut davada, Anayasa Mahkemesi kararına ilişkin değerlendirmelerin birçoğuna katılmakla birlikte, yerel mahkeme kararlarında özellikle beyanların aktarılma üslubuna atıfta bulunulduğunun ve olgular ve değer yargıları arasındaki ayırımın dikkate alınmasında yeterli gerekçelendirme yapılmadığının görüldüğünü belirtmek isterim. Bu bağlamda, örneğin, başvuranın zimmet iddialarına ilişkin davalar hakkındaki açıklamalarının (bk. özellikle 4. paragraf) kolaylıkla değer yargısı olarak değerlendirilebileceği konusunda kuşku duymaktayım. Bana göre, başvuran tarafından yapılan bazı açıklamalar olgusal ifadeler olarak nitelendirilebilir ve başvuranın varlığını kanıtlamasını gerektirebilir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi de dahil olmak üzere yerel mahkemelerin kararlarında bu konuda herhangi bir tartışma görmüyorum.

5. Ulusal bağlam dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, söz konusu iki konuşmada kullanılan dilin ve ifadelerin aşağılayıcı bir niteliğe sahip olarak değerlendirilebileceğine ve eleştiriden ziyade hakaret zinciri olduğunun kabul edilebileceğine ilişkin değerlendirmesine katılmaktayım. Ancak, iki siyasi figür arasındaki siyasi söylemler söz konusu olduğunda,

Mahkeme içtihadı kapsamında uygulanan standardın, mevcut davada ulusal mahkemeler tarafından uygulanan standarttan daha yüksek olduğunu belirtmeliyim. Siyasi konuşmalara yönelik kısıtlamaları haklı kılmak için çok güçlü nedenler gerektiğinden, siyasi ifadeler Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında yüksek düzeyde korumadan faydalanmaktadır (bk. *Morice/Fransa* [BD], no. 29369/10, § 125, AİHM 2015) ve somut davadaki konuşmalar gibi siyasi nitelikteki konuşmalara yönelik kısıtlamalar için Sözleşme'nin 10 § 2 maddesi kapsamında çok az alan bulunmaktadır (bk. *Rashkin/Rusya*, no. 69575/10, § 18, 7 Temmuz 2020, henüz kesinleşmemiş karar).

6. Siyasetçilerin görev ve sorumluluklarını vurgulayan Anayasa Mahkemesinin değerlendirmelerine tümüyle katıldığımı vurgulamalıyım. Bana göre, politikacılar siyasi rakipleri hakkında kaba, aşağılayıcı, küçük düşürücü ve hakir gören bir dil kullanmaktan imtina etmelidirler. Yerel mahkemelerin kararları ve somut karar bir tartışmaya girip, gerekçelerinde olgular ve değer yargıları arasında ayırım yaptıktan sonra başvuranın ifadelerinin özünü değerlendirmiş olsalardı, 10. maddenin sağladığı korumanın sınırlarının aşıp aşılmadığı konusundaki kararımın aynı olacağı konusunda şüphe duymaktayım.

7. Mahkemenin sadece Sözleşme'nin 10. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğini tespit etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu tür bir durumda ve yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, usul yönünden ihlal tespiti, başvuran tarafından ileri sürülen zarar açısından tek başına yeterli adil tazmin teşkil edecektir ve bu nedenle adil tazmine ilişkin 41. madde hakkındaki sonuca katılmadığımı bildirmek isterim.